

obshchestva. 1891 g. – Poltava: Tip. L. Frishberga, 1892. – Vyp.4–5 (sentyabr’–oktyabr’).

9. Zhurnal Poltavskogo sel'skohozyaystvennogo obshchestva 22 avgusta 1890 g. // Zhurnaly Poltavskogo sel'skohozyaystvennogo obshchestva. 1891 g. – Poltava: Tip.–litograf. L. Frishberga, 1890. – Vyp.3 (iyun'–iyul'–avgust).

10. Zhurnal Poltavskogo sel'skohozyaystvennogo obshchestva. 24 yanvarya 1891 g. // Zhurnaly Poltavskogo sel'skohozyaystvennogo obshchestva. 1890 g. – Poltava: Tip.–litograf. L. Frishberga, 1890. – Vyp.1 (yanvar'–fevral').

11. Zhurnalyi zasedaniy sojeta Petrovskoy zemledelcheskoy i lesnoy Akademii ot 16 iyunya po 13 dekabrya 1882 goda. Ofitsialnyiy otdel. – Izvestiya Petrovskoy zemledel'cheskoy i lesnoy akademii. – M.: Tip. M. N. Lavrova i K, Leont'evskiy pereulok d.14. – 1882.

12. Zhurnalyi zasedaniy sojeta Petrovskoy zemledelcheskoy i lesnoy Akademii s 27 avgusta 1877 goda. Ofitsialnyiy otdel. – Izvestiya Petrovskoy zemledel'cheskoy i lesnoy akademii. – M.: Tip. M. N. Lavrova i K, Leont'evskiy pereulok d.14. – 1877.

13. Illichevskiy O. Pamyati P. O. Dubrovskogo / O. Illichevskiy // Hutoryanin. – 1916. – №36–37. – (2-go dekabrya). – S.669.

14. Kembel G. V. Rukovodstvo k obrabotke pochvy / Kembel G. V. Perevod–izvlyachenie S. K. Kosmana pod redaktsiey P. M. Dubrovskogo s angl. izdaniya avtora 1907 g. – Poltava – Elektr. tipografiya F. Shindlyera. – Kuznetskaya ul. sob. dom. – Poltava, 1909.

15. Kotelnikov V. Pavel Mihaylovich Dubrovskiy / V. Kotelnikov // Vestnik sel'skogo hozyaystva. – 1916. – №51–52.

16. Otchet o dneyatyl'nosti priglashednago ministerstvom gosudarstvennyh imushchestv v kachestve gubernskago agronoma Poltavskoy gubernii P. Dubrovskago za vryemya s 5 noyabrya 1889 g. po 31 dekabrya 1890 goda. (Izvyecheno iz «Zemlyedyel'chyeskoy gazety» №№ 36–39 1891 god). – SPb.: Tip. Dyemakova, Novyy per., d. №7.

17. Pavlo Myhaylovych Dubrovs'kyy. Osobystosti. Revolyutsiyni diyachy [el. resurs]. – <http://histpol.narod.ru/person/pers–05/pers05–002.htm>

18. Samorodov V. Dubrovs'kyy Pavlo Myhaylovych / V. Samorodov // Entsiklopediya Suchasnoi Ukrainy. – T.8: DI – Dya. Dodatok: A – G. – K. 2008.

19. Samorodov V. M. Poltavske silskohospodarske tovarystvo (1865–1920): istoriia, zvytyahy, pershopostati / V. M. Samorodov, S. L. Kyhym [nauk. red. V. M. Samorodov]. – Poltava: Dyvosvit, 2015. – 160 s.

20. Storozhenko M. V. Z mogo zhyttya / Upor. i vst. st. V. Ulyanov'skogo. – K.: Lybid', 2005. – 432 s.; il. («Pamyatky istorychnoi dumky Ukrainy»).

21. Hutoryanin. – 1916. – №36–37. – 668 s.

22. Hutoryanin. – 1899. – №5. – S.71.

23. Chykalenko Ie. Spohady (1861–1907) / Ie. Chykalenko // Spohady. – K.: Tempora. – 2003. – 415 s.

Ivanchenko L. A., research assistant, National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), ivan2008@gmail.com

Scientific heritage P. M. Dubrovsky in context of agricultural research case in Ukraine (late XIX – early XX centuries)

By comparative–historical methods this article briefly highlights the life and work of Paul Dubrovsky Mikhailovich. The First Poltava province agronomist, public figure and pioneer of many agricultural areas. The founder of agricultural schools, professional periodicals, translator and editor of a numbers agricultural publications. Multifaceted works of M. Dubrovsky in the agricultural sector, strategy and general activity of Poltava society of agriculture helped to bring the industry to profitable level before 1914. Research works of P. M. Dubrovsky into different areas of agriculture are still relevant today. And the wide range of activities in the field of education with sustainable national aspirations are worthy of imitation.

Keywords: an agriculture, P. M. Dubrovsky, the Petrovskaya Agricultural and Forestry Academy, the Poltava agriculture society, the first Poltava provincial agriculturist.

Иванченко Л. А., научный сотрудник, Национальная научная сельскохозяйственная библиотека НААН (Украина, Киев), ivan2008@gmail.com

Научный вклад П. М. Дубровского в контексте развития сельскохозяйственного дела в Украине (конец XIX – начало XX в.)

Методом сравнительно–исторического анализа освещен научно–исследовательский доработок Павла Михайловича Дубровского – первого Полтавского губернского агронома, общественного деятеля и пионера многих сельскохозяйственных направлений, основателя ряда

сельскохозяйственных школ, профессиональной периодики, переводчика и редактора сельскохозяйственных изданий. Многогранность творчества П. М. Дубровского в сельскохозяйственной сфере, стратегия, общая деятельность Полтавского общества сельского хозяйства позволила вывести эту отрасль до 1914 г. на прибыльный уровень. Исследовательские работы П. М. Дубровского в различных сферах сельского хозяйства не потеряли своей актуальности и сегодня, а широкий спектр деятельности в области просвещения, устойчивые национальные идеи являются примером для подражания.

Ключевые слова: сельское хозяйство, П. М. Дубровский, Петровская земледельческая и лесная академия, Полтавское сельскохозяйственное общество, первый полтавский губернский агроном.

УДК 94.(470+571)«18/19»

Луценко М. В., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, ХНПУ ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків), maria21186@mail.ru

ХАРКІВ ЯК МУЛЬТИКУЛЬТУРНИЙ ЦЕНТР ДВОРЯНСТВА СЛОБІДСЬКО–УКРАЇНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ

Локально розглядаються аспекти соціокультурної комунікації імперської влади Російської імперії із слобідсько–українським дворянством на прикладі м. Харків.

Міжкультурність розглядається як невід'ємний елемент соціального буття, спосіб співіснування великих соціальних структур, яким було дворянство, що характеризуються інтенсивним обміном інформації, цінностями, результатами діяльності. Методологічною основою дослідження слугують провідні принципи наукового пізнання: об'єктивності, науковості, системності, історизму. Статтю виконано з використанням таких методів, як проблемно–хронологічний, порівняльно–історичний, системно–структурний, логічно–аналітичний. Огляд стану проблеми базований на емпірико–теоретичних методах, таких як метод систематизації і класифікації документальних фактів та аналізу документів.

Ключові слова: дворянство, мультикультуралізм, соціокультурне середовище.

Сучасна ситуація в світі значною мірою визначається процесами глобалізації, яка в найзагальнішому вигляді позначає злиття локальних культур в глобальну єдність – «світову культуру».

Україна в таких процесах не є винятком: кардинальні зміни охопили практично всі форми українського суспільного життя. Політичні, економічні зміни призвели до розширення взаємозв'язків представників різних країн, народів і культур. І саме місто в цих змінах виступає потужним культурним, економічним, інформаційним та інтелектуальним вузлом «людської цивілізації».

Мета статті – аналіз інтеграції дворянства до слобідсько–українського соціокультурного середовища губерньського міста Харків.

Теоретичні засади міжкультурної комунікації були розглянуті в працях таких дослідників, як З. Когут [2], Б. Кравченко [3], Я. Грицак [1]. Та питання полікультурного простору дворянського суспільства Слобідсько–Української губернії мало досліджене.

Губернське місто було соціокультурним центром, в якому дворянство відіграло важливу роль. При формуванні губернії міста – це повітові адміністративні центри, що створювалися за розпорядженням уряду. У багатьох повітових центрах губернії, дворянство було представлено слабо. Інша річ – губернський центр, який став мультикультурним осередком дворянського суспільства. Тут перебували міська влада, розмішувалися присутні місця з чиновниками, проводилися губернські дворянські збори. Сюди з'їжджалися з усієї губернії поміщики, закінчивши з літніми господарськими справами.

Кількість дворян зростала в губернських містах, «все це були люди здебільшого ще не старі, більш або менш розвинені, які цікавились різними питаннями». Вони спілкувалися між собою, формуючи певний культурний простір. «Навіть у віддалених, перш відрізнялися грубістю вдач, містах, починається таке живе, цікаве суспільне життя, що багато поселяються там, переїжджаючи із столиці» [6, с. 75].

Та спочатку процес перетворення козацької старшини (як одного із джерел формування майбутнього дворянства) на окремий стан відображався насамперед на родинно-побутовому рівні. Уже в першій третині XVIII ст. старшинський прошарок Слобожанщини намагався відгородитися від тих демократичних кіл, звідки колись вийшов. Так би мовити, до юридичного оформлення, спочатку передувала певна особиста ідентифікація – самовідчуття людини в середовищі конкретної культури, що дозволяє людині визначити своє місце в соціокультурному просторі і вільно орієнтуватися в навколишньому світі. Суть культурної ідентифікації слобідської старшини полягає в усвідомленому сприйнятті відповідних культурних норм і зразків поведінки, мови, ціннісних орієнтацій, розуміння свого «я» з позицій культурних характеристик, які прийняті в цьому суспільстві, в самоотождженні себе з культурними моделями цього суспільства.

Малоросійська ідентичність була засобом інтелектуального пристосування до концепції множинних лояльностей і ідентичності, характерних періоду початкового етапу національного розвитку на основі малоросійської ідеї.

Дворянське звання на Слобожанщині мала невелика кількість російських та іноземних поміщиків, військових і громадських посадовців, які отримали землі за службу. Іноземні роди належи до четвертого розряду родовідної книги, які прийняли російське підданство і становило 3.7% від загальної кількості спадкових дворян. Наприклад, шведський рід Фрейтаг фон Лоренговен був внесений в IV частину.

Феномен множинної лояльності був типовим явищем, притаманним імперіям. І бути частиною російського дворянства забезпечувало право націй на культурний і політичний розвиток, означало бути освіченим і лояльним до центральної влади. І водночас простежувалося збереження своїх зв'язків з місцевою культурою. Наприклад, Г. Ф. Квітка–Основ'яненко писав твори рідною мовою. Згадуючи Харків у своїх творах, Квітка багато в чому синтезує його образ, відкриваючи нові його грані. В образі міста Квітка прагне поєднати торговельний розвиток і освіту, наголошує на громадській ініціативі у справі відкриття тут університету. Г. Квітка розпочинає формування просвітительського образу Харкова [4, с. 36].

І, варто зазначити, що попри багату етнічну, мовну, культурну мозаїку прикордонного регіону російським імператорам вдалося витворити сильну регіональну ідентичність великоросійського дворянства.

У губернському місті життя було цікавим, сповнене різними подіями, тому помісне дворянство з'їжджалося в Харків з усієї губернії. Заможні дворяни давали бали, під час дворянських виборів, і не тільки.

Переломний період у ставленні провінційного дворянства до освіти і культури відбувся при правлінні імператора Олександра I. Він особливу увагу приділяв освіті, вважався покровителем наук, літератури та мис-

тецтва. І водночас розумів неприпустимість різких рухів щодо слобідсько-українського дворянства. Пояснювалось це необхідністю спиратись на місцеву, периферійну еліту.

Завдяки ініціативі дворянина болгарського походження В. Н. Каразіна та фінансовій підтримці слобідсько-українського дворянства з'явився університет в Харкові, що було величезним кроком уперед на шляху становлення громадянського суспільства в країні. З відкриттям університету в місті почали з'являтися науковці різних національностей: серби, німці, латвійці, які вносили свій колорит у життя регіону та дворянське середовище. Вони долучали Російську імперію до передових наукових досягнень і привертати до університетів студентів, у тому числі з привілейованих верств суспільства [5, с. 15].

Національний університет вже не просто був покликаний в утилітарному сенсі відповідати конкретним державним потребам, але набагато ширше – бути вмістилищем «духу нації», збирати навколо себе все, що сприяє її руху вперед [5, с. 56].

Саме губернське місто Харків був тим майданчиком, де успішно існував міжкультурний діалог у всіх сферах життя, а з іншого боку, спрацьовував механізм самозбереження етнокультурних спільнот, який породжував потребу визначення своєї особливості, пошуку свого коріння, посилював прагнення до збереження етнічної самобутності вихідцями з різних етносів, які мешкали в одному етнополітичному організмі.

Список використаних джерел

1. Грицак Я. Страсті за націоналізмом. Історичні есеї / Ярослав Грицак. – К., 2004. – 343 с.
2. Когут З. Коріння ідентичності: студії з раньомодерної та модерної історії України / З. Когут. – К.: Критика, 2004.
3. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість і України в XX ст. / Б. Кравченко. – Київ: Основи, 1997.
4. Маслійчук В. Л. Провінція на перехресті культур: дослідження з історії Слобідської України XVII – XIX ст. / В. Л. Маслійчук. – Х.: Харк. приват. музей міськ. садиби, 2007. – 340 с.
5. Университетская идея в Российской империи XVIII – начала XX веков: Антология: учеб. пособие для вузов / сост. А. Ю. Андреев, С. И. Посохов. – М.: РОССПЭН, 2011. – 527 с.
6. Чечулин Н. Д. Провинциальное общество во второй половине XVIII века / Н. Д. Чечулин. – СПб.: Типография В. С. Балашева, 1889. – 115 с.

References

1. Grycak Ja. Strasti za nacionalizmom. Istorychni esei / Jaroslav Grycak. – K., 2004. – 343 s.
2. Kogut Z. Korinnja idytychnosti: studii z ran'omodernoi ta modernoi istorii Ukrainy / Z. Kogut. – K.: Krytyka, 2004.
3. Kravchenko B. Social'ni zminy i nacional'na svidomist' i Ukrainy v XX st. / B. Kravchenko. – Kyi'v: Osnovy, 1997.
4. Maslijchuk V. L. Provincija na perehresti kul'tur: doslidzhennja z istorii Slobids'koi Ukrainy XVII – XIX st. / V. L. Maslijchuk. – H.: Hark. pryvat. muzej mis'k. sadyby, 2007. – 340 s.
5. Universitetskaja ideja v Rossijskoj imperii XVIII – nachala XX vekov: Antologija: ucheb. posobie dlja vuzov / sost. A. Ju. Andreev, S. I. Posohov. – M.: ROSSPJeN, 2011. – 527 s.
6. Chechulin N. D. Provincial'noe obshhestvo vo vtoroj polovine XVIII veka / N. D. Chechulin. – SPb.: Tipografija V. S. Balasheva, 1889. – 115 s.

Lucenko M. V., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of Ukrainian History cathedra, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine, Kharkov), maria211186@mail.ru

Kharkov as a multicultural Centre of the nobility of the slobodsko-ukrainian province

This article discusses locally aspects of social and cultural communication, the imperial government of the Russian Empire with slobodsko-ukrainian nobility on the example of Kharkov.

Interculturality is considered as an integral part of social life, a way of coexistence of large social structures, which were nobility, characterized by an intense exchange of information, values and results of operations. The methodological basis of the research serve as key principles of scientific knowledge, objectivity, scientific, systematic, historicism. The article made using methods such as problem-chronological, comparative-historical, systemic and structural, logical and analytical. Review of the issues based on empirical and theoretical methods, such as method of systematization and classification of documentary evidence and document review.

Keywords: nobility, multiculturalism, socio-cultural environment.

Луценко М. В., кандидат исторических наук, доцент кафедры истории Украины, ХНПУ им. Г. С. Сковороды (Украина, Харьков), maria211186@mail.ru

Харьков как мультикультурный центр дворянства слободско-украинской губернии

Локально рассматриваются аспекты социокультурной коммуникации имперской власти Российской империи из слободско-украинским дворянством на примере г. Харьков.

Межкультурность рассматривается как неотъемлемый элемент социального бытия, способ сосуществования крупных социальных структур, каким было дворянство, характеризующихся интенсивным обменом информацией, ценностями, результатами деятельности. Методологией основой исследования служат ведущие принципы научного познания: объективности, научности, системности, историзма. Статью выполнено с использованием таких методов, как проблемно-хронологический, сравнительно-исторический, системно-структурный, логически-аналитический. Обзор состояния проблемы основывается на эмпирико-теоретических методах, таких как метод систематизации и классификации документальных фактов и анализа документов.

Ключевые слова: дворянство, мультикультурализм, социокультурная среда.

УДК 94(477)«1900/1914»

Кузьмин Р. Я., кандидат исторических наук, ассистент кафедры истории Украины та етнокомунікації, Національний університет «Львівська політехніка» (Україна, Львів), kuzminroman7@ukr.net

Український студентський союз: ЦЕНТРАЛЬНИЙ КООРДИНАЦІЙНИЙ ОРГАН СТУДЕНТСЬКИХ ТОВАРИСТВ ГАЛИЧНИ В 1909–1914 РОКИ

Вивітлено український студентський рух у 1909–1914 рр. Метою дослідження є реконструкція діяльності Українського студентського союзу, як колективного виразника інтересів українського студентства у Галичині.

Застосовано наступні методи дослідження: історично-порівняльний, ретроспективний. Джерельною базою дослідження є архівні матеріали та публікація преси.

У результаті дослідження встановлено, що Український студентський союз займав важливе місце в інституційному становленні українського студентського руху на початку ХХ ст. Окрім функцій організаційного центру, товариство забезпечувало тісну співпрацю з культурно-освітніми організаціями Східної Галичини. Товариство було важливою платформою обміну думок та співпраці між українськими студентами Австро-Угорської і Російської імперії.

Ключові слова: студентство, студентські конгреси, соборницький рух, історія України початку ХХ століття, Український студентський союз, «Молода Україна», «Шляхи».

Початок ХХ ст. характеризувався переходом національно-визвольної боротьби українців імперії Габсбургів від культурно-просвітницької фази до широкомасштабного суспільно-політичного руху. З легкої руки І. Франка, період між 1880–ми і 1900–ми роками отримав назву ери «Молодої України», хоча національний молодіжний рух продовжував активну діяльність до 1914 року. Саме таку назву отримав один із друкованих органів Українського студентського союзу, який виходив у 1910 р. [36, с. 255]. В цей час на арену громадського життя виходить нове покоління українських суспільних діячів. «Ця генерація завіяла бурю в нашій національній дитячю

та рівночасно прочистила повітря, проложила не в однім напрямі нові стежки» [6, с. 20]. Українське студентство вищих шкіл Східної Галичини та Буковини виступало джерелом поповнення політичних партій, які боролись за національні та громадські права. Водночас, попри важливу роль українського студентства в національному русі, необхідно констатувати, що діяльність Українського студентського союзу не стала об'єктом окремого наукового дослідження. Різноманітними аспектами діяльності українського студентства присвячено праці В. Леника, Р. Ковалока, В. Качмара, В. Благого, І. Гурака, Б. Савчука, М. Крикуна, Я. Грицака, Л. Шологон [1; 3; 4; 15; 16; 17; 18; 19; 21; 36]. Єдиною публікацією з діяльності товариства є стаття І. Гурака [5]. Оскільки український студентський рух, за висловом Б. Савчука, був найскладнішою в ідейно-організаційному відношенні частиною громадського руху [21, с. 20], вважаємо необхідним заповнити таку лауну.

Ключовою вимогою української академічної молоді початку ХХ ст. було заснування українського університету в місті Львові. Кость Левицький назвав таку ціль студентства «майже альфою і омегою наших національних змагань» [6, с. 57]. «Весна народів» 1848 р. започаткувала епоху змагальності українців та поляків за рідну мову в університеті, а також гострої боротьби вже безпосередньо між ними» [20, с. 8]. Необхідність рівноправного використання української мови у вищих школах Східної Галичини декларував у 1899 р. перший український студентський з'їзд Австро-Угорщини. Таким вимогам чинила опір пропольська адміністрація вищих навчальних закладів Львова. Д. Дорошенко зазначав, що «...на кожному кроці українських студентів ображували в їх національному почутті, кривдили в правах...» [11, с. 91]. Тому, «...культурні справи приймають характер політичний і стають гаслом політичної боротьби» [11, с. 88]. Наслідком боротьби за зрівняння в освітніх правах із польськими студентами стали заворушення у лютому 1906 р. і велика демонстрація у січні 1907 р. Поряд із університетською справою, молодь активно брала участь у всіх важливих громадських акціях «...чи страйкові рухи, чи рух за виборчою реформою, чи вибори – всі ті прояви нашого народного життя завдячують багато праці і зусиллям нашої академічної молодіжи» [10, с. 1].

Несприятливою була й зовнішньополітична кон'юнктура. У 1908–1909 рр. виникла «боснійська криза», яка ледве не переросла у війну між Австро-Угорщиною і Росією. Як наслідок, Східною Галичиною прокотилась хвиля «шпигунського психозу». У резолюції від 28 серпня 1909 р. командування 11-го австрійського корпусу, який дислокувався у Львові, зазначалось: «Командуванню корпусу видається енергійний виступ проти все більш поширеної москвофільської та українофільської пропаганди гостро необхідним» [24, с. 176]. Висновок австрійських військових був наступний: «...весь русинський народ слід сприймати як вкрай політично ненадійний» [24, с. 176–177].

На тлі таких перепитів новим імпульсом у боротьбі за національні права стало вбивство студентом львівського університету Мирославом Січинським 12 квітня 1908 р. намісника Галичини графа Анджея Потоцького. Аргументацією теракту було знущання над селянами і фальсифікації виборів до крайового сейму [16, с. 37]. Подія та наступні судові процеси мала широкий суспільний і міжнародний резонанс, що стала поштовок